

ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਲੋਕ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਕ ਸਰਵੋਤਮ ਜੀਵ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਦੰਗਾ ਤਾਂ ਹੋਏ ਹੀ ਹਨ। ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਆਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ (1 ਪਤਰਸ 3: 15)।

ਨਾਸਤਿਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ ਕਿ ਖੁਦਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪਤਾ ਲਾਉਣਾ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਪਾਠ ਵਿਚ ਇਕ ਸਰਵੋਤਮ ਜੀਵ ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਰਣ ਮਿਲਣਗੇ।

ਬਾਈਬਲ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਗੱਲ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ

ਬਾਈਬਲ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਕਿਤਾਬ ਉਤਪਤ 'ਆਦਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਵਰ' ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਥਨ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਤਾਬ ਉਹਦੇ ਵਜੂਦ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਤਰਕ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਖਸ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾਇਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਜੋ ਬਾਈਬਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣਯੋਗ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਨਾ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਈਬਲ ਇਕ ਯੋਗ ਗਵਾਹ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਬਾਈਬਲ ਇਲਾਹੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਸਬੂਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮੁਕਾਸ਼ਫੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਈਬਲ ਇਕ ਇਲਾਹੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪਰਖ ਵਿਚ ਇਹਦੀ ਤਸਦੀਕ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹਦੀ ਗਵਾਹੀ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਪੰਜ ਇੰਦਰੀਆਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਬਾਈਬਲ ਨੇ ਇਕ ਗਵਾਹ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੱਚ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਠ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਜੂਦ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਬਾਈਬਲ ਲਈ ਬਾਹਰੀ ਹਨ।

ਕੁਦਰਤ ਕਿਸੇ ਸਰਵਉੱਚ ਜੀਵ ਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ

ਖੁਦਾ ਦਾ “ਅਣਡਿੱਠ ਸੁਭਾਉ ... ਉਹ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ...” (ਰੋਮੀਆਂ 1:20)। ਜ਼ਬੂਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਆਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਬਰ ਉਸ ਦੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ” (ਜ਼ਬੂਰ 19:1); ਅਤੇ “ਜਦ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਤੇਰੀ ਦਸਤਕਾਰੀ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਚੰਨ ਅਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਤੈਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇਂ, ... ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਜਾਇਆ ਕੀ, ਜੋ ਤੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸੁਧ ਲਵੇਂ?” (ਜ਼ਬੂਰ 8:3, 4)। ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਾਉਦ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਵਾਂਗ ਹੀ ਅਸੀਂ ਵੀ ਅਨੌਖੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸਲ ‘ਚ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀਆਂ ਦਾਉਦ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬੇਹਤਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹਨ। ਹਰ ਨਵੀਂ ਖੋਜ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੀ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਜਿਸ ‘ਤੇ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਬੜੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਹ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਿਣਕਾ ਹੀ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦਸ ਲੱਖ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਹਰ ਟੁਕੜਾ ਧਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਦਾ ਵੀਹ ਕਰੋੜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਧਰਤੀ ਦਾ ਘੇਰਾ ਲਗਭਗ ਪੰਝੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਇਹਦਾ ਫ਼ਾਸਲਾ ਧਰਤੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਭਾਵ ਨੌਂ ਕਰੋੜ ਵੀਹ ਲੱਖ ਮੀਲ ਹੈ। ਨੈਪਚੁਨ ਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਪੰਝੀ ਕਰੋੜ ਮੀਲ ਦੂਰ ਜਾਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਦੂਰੀ ਦਾ ਵੀਹ ਗੁਣਾ ਦੂਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚਮਕੀਲਾ ਲੁਬਧਕ ਤਾਰਾ ਪੰਜ ਖਰਬ ਦਸ ਅਰਬ ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ। ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਮਕੀਲਾ ਤਾਰਾ ਅਲਫਾ ਸੈਂਟੋਰੀ ਦੇ ਅਰਬ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਦੋ ਲੱਖ ਪੈਂਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਦੂਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਅਕਾਸ਼ੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਫ਼ਾਸਲਾ ਐਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਅਕਾਰ ਨਾਪਣ ਲਈ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰ੍ਹਾ’ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰ੍ਹੇ ਦੂਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਸ਼ੀ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ 1,86,000 ਮੀਲ ਪ੍ਰਤੀ ਸਕਿੰਟ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਖਗੋਲ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸੂਰਜ, ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਗ੍ਰਹਿਆਂ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਸੂਰਜ-ਮੰਡਲ ਹੀ ਇੱਕੋ ਇਕ ਸੂਰਜ-ਮੰਡਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲੱਖਾਂ ਹੋਰ ਸੂਰਜ-ਮੰਡਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਂਕੜਿਆਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਐਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ‘ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਸਚਮੁਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ; ਜਦ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਅਜੇ ਨੁੱਕਰ ਦੀ ਹੀ ਖੋਜ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ‘ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, “ਇਹ ਧਰਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਗੈਸਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਓਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੰਨਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ

ਇਕ ਪੱਤਾ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।’

ਐਨਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੰਸਾਰ ਚੀਕ-ਚੀਕ ਕੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਲਗਾਤਾਰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਜੂਦ, ਸ਼ਕਤੀ, ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਐਲਾਨ ਹੈ। ਖੁਦਾਈ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਗੌਰ ਨਾਲ ਵੇਖੋ। ਅਨਾਦੀਕਾਲ, ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਖੁਦਾਈ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖੋ। ਉਹ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ! ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਬੁੱਧਵਾਨ, ਸੂਝਵਾਨ, ਸੰਜਮੀ ਅਤੇ ਸਭ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਚਣਹਾਰੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਤਰਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹਰ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਫ਼ਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕੁਝ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈ। ਬਾਈਬਲ ਉਸ ‘‘ਕੁਝ’’ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਜਵਾਬ ਸਮਝਦਾਰ ਰਚਨਾ ਹੀ ਹੈ

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ, ‘‘ਇਹ ਅਣੋਖਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਕਿਵੇਂ?’’ ਇਹਦੇ ਦੋ ਹੀ ਜਵਾਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ: ਸੰਜੋਗ ਜਾਂ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ। ਭਲਾ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੰਜੋਗ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ? ਐਨਾ ਭੋਲਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਮੰਨ ਲਵੇ ਕਿ ਐਨਾ ਅਣੋਖਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੰਸਾਰ ਜਿਹਦੀ ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਿਆ? ਕੁਝ ਕਦੇ ਵੀ ਸਿਫ਼ਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਨਤੀਜੇ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਣ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਕਿ ਭੌਤਿਕ ਸੰਸਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਆਓ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸਿਆਣਾਪ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਚਨਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ, ਅਣਗਿਣਤ ਖਣਿਜਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਮੇਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਤਰਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ 112 ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਸਭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ 'ਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਖ਼ਾਸ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਨੂੰ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਆਕਸੀਜਨ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਡੀਅਮ ਨਾਲ ਕਲੋਰੀਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਮਾਤਰਾ ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਲੂਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਪੈਂਤੀ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ 'ਤੇ ਗੌਰ ਕਰੋ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ, ਗੱਧ, ਲੜਾਈ ਦੇ ਐਲਾਨ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਐਲਾਨ, ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਲੇਖ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਲਾ ਅਸੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ

ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਪੈਂਤੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜੁੜ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦਾ ਨਾਟਕ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਓਨਾ ਹੀ ਤਰਕ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਤੱਤ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਮਿਸ਼ਰਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਸੰਜੋਗ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ! ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ!

ਦੂਜਾ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਰਫ ਦੇ ਹਰ ਕਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਹੈ। ਘਾਹ ਦੀ ਹਰ ਪੱਤੀ ਬੇਹਤਰੀਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਸਾਇਣ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਦੇਹ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਇਲਾਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਚੌਕਸ ਅਲੋਚਕ ਜ਼ਬੂਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਜਿਸਮਾਨੀ ਦੇਹ ਨਾਲ ਚਿੱਲਾ ਉੱਠਣ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਸਰੀਰਿਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ‘‘ਮੈਂ ਭਿਆਨਕ ਰੀਤੀ ਅਤੇ ਅਚਰਜ ਹਾਂ’’ (ਜ਼ਬੂਰ 139: 14)। ਦੋ ਸੌ ਹੱਡੀਆਂ, ਪੰਜ ਸੌ ਪੱਠੇ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਜੋੜ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਤਰਤੀਬਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਸਾਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ, ਧਮਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੂੰਥੀਆਂ ਜੋ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ, ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਬਣਾਏ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਨਸਾਨੀ ਅੱਖ ਦੀਆਂ ਗੂੰਝਲਾਂ ਨਾਲ ਐਨਾ ਸਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਖ ਅਜਿਹੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਬੁੱਧਵਾਨ ਰਚਣ-ਹਾਰਾ ਹੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹਦੀ ਹੋਂਦ ਹੋਵੇ। ਲੋਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਇਸ ਇਕ ਅੰਗ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਰੀਰਕ ਦੇਹਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਸਿਰਫ਼ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਅਣਗਿਣਤ ਅਜਿਹੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਹਨ ਜੋ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਤਰਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜੀਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਤੈਰਨ ਵਾਲੀ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਸਰੀਰਕ ਬਨਾਵਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਰ ਰੂਪ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬੇਜਾਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਪੁਕਾਰ-ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰੀਗਰ ਦੀ ਜੋ ਬੁੱਧਵਾਨ ਹੈ, ਸਾਖੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤੀਜਾ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਜੂਦ ਵੀ ਸਮਝਦਾਰ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਤਰਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਹਿ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਬੜੇ ਤਰਤੀਬਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਆਪਣੇ ਧੁਰੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚੌਢੀ ਘੰਟੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ 72,600 ਮੀਲ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟੇ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੁੱਝੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ! ਇਹ ਇਕ ਨਿਯਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਐਨੇ ਇਕਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ੀ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਹਿਣਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਪੇਸ਼ਨਗੋਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ! ਕੌੜੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਗ਼ੈਰ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ ਤੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਤਰਸ ਕੀਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਖ਼ਮ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਆਪੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਏ। ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹੈ! ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਝਦਾਰ ਅਤੇ ਬੁੱਧਵਾਨ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਆਪ ਹੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਸਰਵਉੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਚੌਥਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਇਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕੀ ਹੈ? ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੀ। ਓਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖ਼ੁਦਾ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਇਹਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਣਯੋਗ ਇੱਕੋ ਇਕ ਵਿਆਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਭੇਤ ਦੀ ਸਮਝ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ, ਅਖੀਰ ਸਾਨੂੰ ਓਸੇ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਕਸਦ ਹੈ।

ਸਾਰ

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦਾਉਦ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ‘‘ਇਨਸਾਨ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇਂ, ... ?’’ (ਜ਼ਬੂਰ 8:4)। ਇਨਸਾਨ ਤਾਂ ਇਕ ਜ਼ੋਰਾ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ੋਰੇ ‘ਤੇ ਹੀ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਚਮਕਣ ਵਾਲੇ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਖਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਹੈ। ਭਲਾ ਕਿਉਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ‘ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅਬਦ ਤਕ ਭਾਵ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਕ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਸੜ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਲਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲੇਗਾ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖ਼ੁਦਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ‘ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਹੋਣ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਜੋ ਖ਼ੁਦਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦਾਂ ‘ਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾ ਕੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸਮਾਨ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਉਹਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਹੈ, ਇਕ ਦਿਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਉਹ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹੇਗਾ। ‘‘ਪਰ ਤੂੰ ਉਹੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਵਰ੍ਹੇ ਮੁੱਕਣਗੇ ਨਹੀਂ’’ (ਜ਼ਬੂਰ 102:27); ‘‘ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਪਹਾੜ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਅਰ ਜਗਤ ਨੂੰ ਤੈਂ ਰਚਿਆ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੀਕ ਤੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਹੈਂ’’ (ਜ਼ਬੂਰ 90:2)। ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਇਸ ਯੁੱਗ ਵਿਚ, ਨਾਸ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਮਿੰਨਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਹਦਾ ਨਾ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਓ।